

سیاستگذاری خوراک برای توسعه متوازن

خبرها حاکی از اعمال تخفیفات ۱۰ تا ۱۷ درصدی بر روی خوراک مایع پتروشیمی‌هاست. بررسی‌ها نشان می‌دهد که این امر می‌تواند بر توسعه متوازن زنجیره ارزش پتروشیمی کشور تاثیر مطلوبی داشته باشد. برخی کارشناسان معتقدند حمایت‌های بیشتر از پتروشیمی‌های خوراک گاز در مقایسه با پتروشیمی‌های با خوراک مایع منجر به جذب بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها به سمت پتروشیمی‌های گازی و در نتیجه عدم‌توازن زنجیره تولیدات صنعت شده است. هیات وزیران در جلسه ۱۶ خرداد به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های نفت، اقتصاد و صنعت و به استناد اصل ۱۳۸ قانون اساسی و تبصره اصلاحی بند ب ماده یک قانون هدفمند کردن یارانه‌ها موضوع جزء ۴ بند الف ماده یک قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، آیین‌نامه اجرایی این تبصره را تصویب کرد.

ردیف	محل احداث	نوع خوراک	درصد تخفیف
۱	مناطق کمتر توسعه یافته	خوراک مایع برای واحدهای الفینی	۱۳
		خوراک مایع برای واحدهای آروماتیکی	۱۱
		متانول برای خوراک فرآورده های نفتی	۱۶/۵
۲	منطقه مکران	خوراک مایع برای واحدهای الفینی	۱۴
		خوراک مایع برای واحدهای آروماتیکی	۱۲
		متانول برای خوراک فرآورده های نفتی	۱۷
۳	دیگر مناطق	خوراک مایع برای واحدهای الفینی	۱۲
		خوراک مایع برای واحدهای آروماتیکی	۱۰
		متانول برای خوراک فرآورده های نفتی	۱۶

طبق این مصوبه شرکتهای تولیدی زیر که تاریخ بهره برداری آنها پس از تاریخ ابلاغ این مصوبه است، مشمول تخفیف پلکانی خوراک هستند:

۱. شرکتهای تولیدکننده فرآورده های نفتی اصلی از خوراک متانول

۲. شرکتهای تولیدکننده الفین و آروماتیکی ها

۳. سایر شرکتهایی که به تشخیص کارگروهی متشکل از وزارت نفت و سازمان برنامه و بودجه زنجیره ارزش افزوده پترو پالایشی را افزایش میدهند. وزارت نفت مکلف است موارد مشمول اضافه شده به این ماده را به صورت عمومی منتشر کند.

در این مصوبه میزان تخفیف مربوط به واحدهای تولید با توجه به معیار محل احداث آنها به شرح جدول گزارش است. همانطور که در ماده ۲ این مصوبه گفته شده است، شرکتهای تولیدی ای که تاریخ بهره برداری آنها پس از تاریخ ابلاغ این مصوبه است، مشمول تخفیف پلکانی خوراک هستند ولی با وجود این در قسمت سوم همین ماده اضافه شده که سایر شرکتهایی که به تشخیص کارگروهی متشکل از وزارت نفت و سازمان برنامه و بودجه زنجیره ارزش افزوده پترو پالایشی را افزایش میدهند نیز مشمول این تخفیفها میشوند.

برای دیگر شرکتهای خوراک مایع مانند گذشته نرخ خوراک آنها بر اساس قیمت های جهانی و فوب خلیج فارس و با اعمال ۵ درصد تخفیف تعیین میشود. لازم است گفته شود که این ۵ درصد تخفیف به نفع دولت بوده چراکه برای صادرات این محصول باید بیش از این مقدار به عناوینی

چون حمل و نقل و بازاریابی و امثالهم هزینه شود. برخی کارشناسان معتقدند که ایران به دلیل داشتن مزیت منابع هیدروکربنی لازم است برای افزایش رقابت پذیری محصولات پتروشیمی به شرکت های داخلی بیش از این مقدارها تخفیف دهد. این موضوع زمانی اهمیت بیشتری می یابد که بدانیم سیاستگذار به دلیل افت فشار گازی ناگزیر باید سرمایه گذاری در پتروشیمی را به سمت خوراکی های مایع هدایت کند، موضوعی که هم می تواند تنوع محصولات تولیدی را افزایش دهد و هم اثر تحریم های مربوط به کیفی سازی تجهیزات که موجب افت راندمان پتروشیمی ها شده را پوشش دهد.

تنوع از مسیر سیاستگذاری نرخ خوراک مایع

تنوع محصولات امکان استفاده از بازارهای متفاوت را فراهم می کند، این موضوع در حالی است که تنوع محصولات تولیدی در ایران سبب کاهش تاب آوری در درآمدهای ناشی از صادرات پتروشیمی در شرایط تحریم و افزایش فراز و نشیب های بازاری می شود. تنوع محصولات شرکت های فعال در صنعت پتروشیمی یکی از عوامل تعیین کننده در میزان انعطاف پذیری این بنگاه ها متناسب با فرصت ها و ریسک های بازار است. در بین مجتمع های تولیدی پتروشیمی موجود پنج مجتمع شازند، جم، تبریز، تندگویان و مارون توان تولید بیش از 30 محصول پتروشیمی دارند. 10 مجتمع نیز می توانند بین 10 تا 30 محصول مختلف پتروشیمی را تولید کنند.

در نهایت مابقی مجتمع پتروشیمی کشور تنها توان تولید 1 تا 10 محصول پتروشیمی را دارند. ایران برای اینکه بتواند نرخ کارکرد مجتمع های پتروشیمی خود را در بلندمدت افزایش دهد تنها یک راه پیش رو دارد و آن تنوع بخشیدن به بازارهای صادراتی است. در حالی که تحریم های آمریکایی تنوع بخشی بازارها را دشوار کرده است. تولیدکنندگان درصدد آن هستند تا زنجیره تولید پروپیلن را بهبود دهند، بخشی که تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پروپیلن تنها 4 درصد از پرتفوی محصولات پتروشیمی ایران را تشکیل می دهد که این رقم با میانگین جهانی 16 درصد مقایسه می شود. مقرر شده تولید این محصول تا پایان سال 1404 به 10 درصد افزایش یابد و این موضوع بیانگر آن است که عنصر مهم توسعه بر پروپیلن و مشتقات آن متمرکز خواهد شد.

به این ترتیب این مساله امکان استفاده بیشتر از نفت به عنوان منبع تغذیه پتروشیمی ها را به دلیل بازدهی بالاتر پروپان نسبت به

خوراک گاز طبیعی فراهم می‌کند. در حال حاضر حدود 70 تا 75 درصد محصولات پتروشیمی تولیدی در کشور به صورت مواد خام و نیمه خام راهی بازارهای جهانی می‌شوند. این درحالی است که بازار داخلی همچنان نیازمند بعضی محصولات دیگر است که در پتروشیمی‌ها تولید نشده یا صنایع تکمیلی آن در کشور وجود ندارد. بر همین اساس گفته می‌شود دلیل اصلی این موضوع تمرکز صنعت پتروشیمی ایران بر خوراک ارزان متان و اتان است که باعث تولید محصولاتی می‌شود که بازار داخل از آن اشباع است و ناگزیر به مسیر صادرات روانه می‌شود. آمارهای سال 2016 نشان می‌دهد که تنوع محصولات صادراتی پتروشیمی در ایران 35 فقره است. این رقم برای کشور آلمان 272، کره جنوبی 140، چین 239 و بلژیک 279 بوده است.

سازوکار نابرابر

خوراک مایع شرکت‌های پتروشیمی شامل گاز مایع، میعانات گازی، نفتا، بنزین پیرولیز و پلاتفورمیت می‌شود. شرکت‌های پتروشیمی بندرامام، تبریز، شازند، بوعلی، اصفهان و نوری از خوراک مایع برای فرآیندهای تولیدی خود استفاده می‌کنند.

حمایت‌های بیشتر از پتروشیمی‌های خوراک گاز در مقایسه با پتروشیمی‌های با خوراک مایع منجر به جذب بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها به سمت پتروشیمی‌های گازی و در نتیجه عدم توازن زنجیره تولیدات صنعت شده است. به عبارت دیگر سود بیشتر محصولات با خوراک‌های گازی سبب توسعه نامتوازن این صنعت و تولید و صادرات محصولات با ارزش افزوده پایین مانند متانول، آمونیاک و اوره می‌شود. بنابراین قیمت‌گذاری خوراک یکی از مسائلی است که به طور مستقیم در توازن زنجیره ارزش تولیدات صنعت پتروشیمی اثرگذار بوده است. در اصلاحیه ماده یک قانون هدفمندی سال 1388 دولت مکلف شد قیمت فروش نفت خام و میعانات گازی به پالایشگاه‌های داخلی 95 درصد قیمت تحویل روی کشتی خلیج فارس تعیین و قیمت خرید فرآورده‌ها متناسب با قیمت مذکور تعیین شود.

نکته قابل‌توجه در این ماده این بود که در بند الف به دولت تکلیف شد که باید میعانات گازی به پالایشگاه‌ها 95 درصد قیمت فوب داده شود ولی در تبصره ب ماده گفته شد خوراک گاز و مایع واحدهای صنعتی، پالایشی و پتروشیمی 65 درصد فوب است. برای اصلاح این تناقض در تبصره جزء 4 بند ب ماده یک قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (2) تبصره بند ب ماده یک قانون هدفمندکردن

یارانه‌ها اصلاح شد. در این تبصره گفته شد وزارت نفت مکلف است قیمت خوراک گاز و مایع تحویلی به صنایع صنعتی، پالایش و پتروشیمی متناسب با معدل وزنی درآمد حاصل از فروش گاز یا مایع تحویلی برای سایر مصارف داخلی، صادراتی و وارداتی قیمت محصول با حفظ قابلیت رقابت‌پذیری محصولات تولیدی در بازارهای بین‌المللی و ایجاد انگیزه سرمایه‌گذاری تعیین شود.

اعمال تخفیف پلکانی (تا 30 درصد برای واحدهای گازی و 5 درصد برای واحدهای خوراک مایع) که بتوانند مواد اولیه واحدهای پتروشیمی داخلی که محصولات میانی و نهایی تولید می‌کنند و همین‌طور در مناطق کمتر توسعه‌یافته افتتاح می‌شود، در نظر گرفته شده بود که آیین‌نامه اجرایی آن در سال 94 مصوب شد. به استناد تکلیف یادشده، وزیر نفت در دی ماه سال 94 فرمولی درباره نرخ خوراک گاز سبک و شیرین واحدهای پتروشیمی ابلاغ کرد که طبق آن معدل وزنی قیمت داخلی، صادراتی و وارداتی با وزن 50 درصد و میانگین قیمت چهار هاب عمده جهانی نیز با وزن 50 درصد مبنای قیمت‌گذاری قرار گیرد.

اما در خصوص قیمت‌گذاری خوراک مایع در حال حاضر قیمت‌گذاری نفتا و میعانات گازی معادل نفت انجام می‌شود. بنابراین در مقابل تخفیف پلکانی تا 30 درصد برای خوراک گاز، خوراک نفتا و میعانات گازی با قیمت 95 درصد فوب خلیج فارس تحویل واحدها می‌شود. برای خوراک تقریبی هم‌رده نفتا یعنی ال‌پی‌جی نیز تخفیف تا حداکثر سه درصد اعمال و ابلاغ شده است. بنابراین ملاحظه می‌شود که تخفیف‌های نابرابر موجب توسعه نامتوازن صنعت پتروشیمی شده است. باید دقت کرد که پیشنهاد ارائه تخفیف بیشتر برای خوراک مایع زمانی اجرایی خواهد بود که پالایشگاه‌های تولیدکننده نفتا نیز خوراک خود (نفت) را با تخفیف بیشتر دریافت کنند. بنابراین در این زمینه لزوم اصلاح آیین‌نامه خوراک بر اساس قانون الحاق ضروری است. سهم عمده از تولیدات پتروشیمی‌های با خوراک گازی در کشور به سه محصول متانول، آمونیاک و اوره اختصاص می‌یابد. از این میان بیش از 90 درصد متانول تولیدی صادر می‌شود و بخشی از محصولات اوره و آمونیاک در بخش کشاورزی مصرف و مازاد آن صادر می‌شود. در حالی که سهم مجتمع‌های پتروشیمی با خوراک مایع در تکمیل زنجیره ارزش صنعت کشور و همچنین توسعه صنایع پایین‌دستی بیشتر است.

در حالی که گاز طبیعی و اتان تنها 30 درصد از خوراک صنعت پتروشیمی جهان را به خود اختصاص می‌دهد در ایران این سهم همواره بیش از 50 درصد بوده است. 70 درصد از خوراک پتروشیمی در جهان پایه نفتی

دارند و تنها 16 درصد از خوراک از منابع گازی تامین می‌شود و مابقی آن پایه زغال‌سنگ دارند. در بین محصولات پالایشی، نفتا با سهم 45 درصدی پرکاربردترین خوراک پتروشیمی‌ها محسوب می‌شود.